

119. Tiistaina 6 päivänä lokakuuta 1992

kello 18.15

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Ensimmäinen käsittely:

- 1) Ehdotus laiksi tilauslentoverosta 3591

Hallituksen esitys n:o 143
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 44

- 2) Ehdotukset laeiksi kunnallislain
muuttamisesta ja kuntajaosta annetun lain
muuttamisesta 3592

Hallituksen esitys n:o 70
Lakialoitteet n:ot 11 ja 24
Toivomusaloitteet n:ot 206, 237/1991 vp ja
49
Hallintovaliokunnan mietintö n:o 8

- 3) Ehdotukset laeiksi maatalouden tut-
kimuskeskuksesta annetun lain muuttami-
sesta ja valtion maatalousteknologian tut-
kimuslaitoksesta annetun lain kumoami-
sesta 3602

Hallituksen esitys n:o 146
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö
n:o 14

- 4) Ehdotus laiksi perhe-eläkelain muut-
tamisesta „

Hallituksen esitys n:o 125
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö
n:o 26

Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies
Paakkinen.

Nimenhuudon sijasta merkitään läsnä olevik-
si ne edustajat, jotka osallistuivat edelliseen täys-
istuntoon.

S.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Ehdotus laiksi tilauslentoverosta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 143
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 44

Ensimmäinen varapuhemies:
Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan
mietintö n:o 44.

Keskustelu:

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies!
Tässä 200 markan tilauslentovero lieenee pe-
rusteltu valtion huonon taloudellisen tilan-
teen vuoksi niin kuin monet muutkin ikävät
asiat. Tämä näyttää olevan myöskin mietin-
nön mukainen. Valiokunta on kunnioittaen
ehdottanut, että lakiehdotus hyväksyttäisiin
muuttamattomana.

Tässä laissa on kuitenkin eräs epäoikeuden-
mukaisuus. Se on se, että sellaisilla henkilöillä,
jotka näillä lennoilla matkustavat terveydellisis-
tä syistä, joille lääkäri on määrännyt tai katsonut
hyväksi oleskelun hoidossa jossakin etäisessä
maassa, tämä tilauslentovero käsitykseni mu-
kaan on sama kuin muillakin. Tähän pitäisi
saada korjaus. En ole voinut kuitenkaan jättää
muutosehdotusta laillisessa ajassa ottaen huo-
mioon tämän nopean käsittelyjärjestyksen.

Rouva puhemies! Tulen jättämään toisessa käsittelyssä, joka todennäköisesti on perjantaina, tähän lakiin muutosehdotuksen.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

2) Ehdotukset laeiksi kunnallislain muuttamisesta ja kuntajaosta annetun lain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 70

Lakialoitteet n:ot 11 ja 24

Toivomusaloitteet n:ot 206, 237/1991 vp ja 49

Hallintovaliokunnan mietintö n:o 8

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on hallintovaliokunnan mietintö n:o 8.

Keskustelu:

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Hallitus on tuonut eduskunnan käsittelyyn kunnallislain osittaisuudistuksen tilanteessa, missä kunnalliskomitea pohdiskelee varsin perusteellisesti kunnallislain kokonaisuudistusta. Sille, että tässä tilanteessa on ryhdytty esittämään senkin laatuksia muutoksia kunnallislakiin, kuin on tapahtunut, täytyy tietysti olla omat hyvin pätevät syynsä. Nämä pätevät syyt ovat ilman muuta kuntien muuttuneessa taloudellisessa ja toiminnallisessa ympäristössä.

Eduskunta hyväksyi kutakuinkin yksimielisesti valtionosuusuudistuksen tulemaan voimaan ensi vuoden alusta lukien. Sehän merkitsee drastista vastuun siirtämistä keskushallinnon tasolta kuntien tasolle. Samanaikaisesti on kuntien yleinen rahoitustilanne muuttunut varsin radikaalisti ja valitettavasti huonompaan suuntaan, mikä merkitsee sitä, että kunnissa luottamushenkilöt ja heille asioita esittelevät virkamiehet joutuvat aivan uuteen todellisuuteen. Tässä viiteympäristössä sitten on ollut joko, oma-aloitteista tahtoa tai käytännön pakkoa ryhtyä muuttamaan ja mieluiten kehittämään kunnan omaa hallintoa, joka sitten ottaa muuttuneen toimintaympäristön ja talousympäristön huomioon.

Tässä katsannossa on varsin ymmärrettävää, että hallitus on esittänyt, että taloudellisissa päätöksissä päätökset tehdäänkin ensi vuoden alusta lukien, jos koko lainsäädäntö etenee, niin

kuin suunniteltu on, yksinkertaisella enemmistöllä vanhan määräenemmistöjärjestelmän sijaan.

Kunnalliset liikelaitokset voivat ryhtyä toimimaan nettoperiaatteella, mikä muuten merkitsee luottamushenkilöille aivan erikoista velvollisuutta tarkoin seurata, mitä kunnallisissa liikelaitoksissa tapahtuu. Minulla on eräästä kunnasta, jota en nyt ryhdy mainostamaan, kokemus siitä, että jos tämmöisessä asiassa ei olla riittävän valppaita, niin saattaa käydä niin, että tulee iso lasku yhtäkkiä maksettavaksi. (Ed. Laine: Kun ei ole mitään kontrollia!) — Kun ei ole kontrollia, aivan oikein, ed. Laine.

Se, mikä minua tässä aivan erikoisesti on kiinnostanut, on se, että kunnanjohtajat voitaisiin, jos tämä valiokunnan mietintö hyväksytään, erottaa 2/3:n enemmistöllä. Tähän liittyen, arvoisa puhemies, olisin odottanut, että valiokunnalla olisi ollut valmiutta ja hallituksella sitä ennen, mutta valiokunnalla tässä viime vaiheessa, ajatella asiaa myöskin sillä tavalla, että voitaisiin kunnanjohtaja valita määräajaksi sen ohella, että hänet voidaan valita määräämättömäksi ajaksi, kuten tilanne on tällä hetkellä.

Tästä asiasta käytiin valiokunnassa varsin monitahoinen ja -syinen saikkointi, jossa valiokunnalle kunniaksi juuri puhuvan ja monen muun allekirjoittama lakialoite n:o 11 otettiin käsittelyyn ja niin pystyttiin tätä asiaa vähän laajemmin käsittelemään. Erilaisten vaiheiden ja äänestysten jälkeen päädyttiin siihen tulokseen, että valiokunnan enemmistö oli hallituksen esityksen kannalla kunnanjohtajan määräaikaissuuskysymyksen osalta.

Arvoisa puhemies! On koko lailla vankkoja perusteita sille, että kunnanjohtajat todella tässä tilanteessa tulisi voida valita myös määräajaksi. Ensinnäkin käytännön elämä on jo menossa lainsäätäjän ohi. Pyhäjärven kuntaan on kunnanjohtajan omasta aloitteesta valittu kunnanjohtaja määräajaksi, siis eräänlaisella yksityisoikeudellisella työsuhteen perusteella.

Edelleen kunnallislain kokonaisuudistus ja kunnalliskomiteassa sen tiimoilta olevat ajatusrakenteet puoltavat vankasti sitä, että kunnanjohtaja tulisi voida valita myöskin määräajaksi. Tässä suhteessa on ollut erinomaisen hyvänä apuna kunnalliskomitean eräänlainen raporttipaperi ajattelunsa nykytilanteesta. Tässä paperissa nähdään kolme erilaista mallia tulevassa kunnanjohtajan johtamisjärjestelmässä.

Ensimmäistä vaihtoehtoa kuvataan näin: ”Yhtenä vaihtoehtona kunnan johtamisessa olisi

nykyisen kaltainen kunnanjohtajajärjestelmä. Kunta voisi kuitenkin itse päättää kunnanjohtajan kelpoisuusehdoista, tehtävistä ja muista asemaan liittyvistä järjestelyistä kuten määräaikaisuudesta. Määräaikaisuudella ei tässä mallissa pyritäisi poliittisen vastuun toteuttamiseen, vaan kysymys olisi lähinnä mahdollisuudesta arvioida toiminnan tuloksellisuutta. Tällainen kunnanjohtaja olisi kunnan toimitusjohtaja. Määräaikaisuus voisi koskea muutakin johtavassa asemassa olevaa henkilöstöä." Tässähän tämä määräaikaisuus on jo järjestelmäehdotuksessa sisässä.

Sitten toinen vaihtoehto. "Toisessa vaihtoehdossa kunnanjohtaja valittaisiin valtuuston toimikaudeksi ja hän toimisi myös kunnanhallituksen puheenjohtajana. Tässä vaihtoehdossa kunnanjohtaja olisi kunnan poliittinen johtaja, vaikka häntä ei olisikaan valittu vaaleilla, vaan valtuustossa." Tähän voidaan sanoa, että jos on tarkoitus siirtyä kokonaisuudistuksen yhteydessä tämän laatuiseen järjestelmään, niin ehdottomastihan ensi vuoden alusta lukien tulisi valita kunnanjohtajat vain määräaikaisiksi, koska on tarkoitus siirtyä ihan kokonaan uudennlaiseen järjestelmään.

Sitten kolmantena vaihtoehtona esillä on ollut ns. pormestarihallitus: "Pormestari olisi valtuuston toimikaudekseen valitsema luottamushenkilö ja aina kunnanhallituksen puheenjohtaja. Pormestari korvaisi kunnanjohtajan. Jos pormestari olisi valtuutettu, hänet voitaisiin valita myös valtuuston puheenjohtajaksi." Arvoisa puhemies! Tässäkin tapauksessa nimenomaanhan on kysymys siitä, että jos siirrytään tällaiseen järjestelmään, niin ei ihmeessä määräämättömäksi ajaksi valita yhtään kunnanjohtajaa vuoden vaihteen jälkeen.

Siis kaikki mahdolliset argumentit puhuvat sen puolesta, että tulisi voida olla mahdollista valita kunnanjohtaja määrääjäksi ensi vuoden alusta lukien. Elikä elämme eräänlaista ylimenokautta, johonka tämä erinomaisen hyvin sopii. Ja vielä, arvoisa puhemies, tätä puolta se, että edessämme on koko joukko kuntaliitoksia, jolloin niin ikään tämän laatuinen järjestelmä olisi erinomaisen hyvin perusteltu.

Tulen toisessa käsittelyssä ehdottamaan 56 §:ään tämän mukaista järjestelyä.

Ed. V ä i s t ö : Arvoisa puhemies! Nyt ensimmäisessä käsittelyssä on lakiehdotus laiksi kunnallislain ja kuntajaosta annetun lain muuttamisesta. Hallituksen esityshän pohjautuu kunnal-

lislain kokonaisuudistuksen valmistelua jatkavan kunnalliskomitean ehdotuksiin. Nyt tehtävien muutosten tavoitteena on joustavoittaa kunnallista päätöksentekoa ja hallinnon järjestämistä yleensä. Erityistä huomiota on kiinnitetty kuntien yhteistyön edistämiseen.

Hallintovaliokunnassa lakiesityksen käsittely sujui varsin laajan yhteisymmärryksen merkeissä. Valiokunta piti muutosesityksiä tarpeellisina ja piti tärkeänä, että kunnallislain osittaisuudistus saadaan voimaan tulevan vuoden alusta samanaikaisesti valtionosuusudistuksen kanssa. Hallintovaliokunnan mietintöön sisältyy vastalause, joka koskee kunnanjohtajan aseman järjestämistä.

Arvoisa puhemies! Hallintovaliokunta toteaa mietinnössään, että käsittelyssä olevaa kunnallislain osittaisuudistusta on pidettävä merkittävänä erityisesti kuntien yhteistoimintaa koskevien säännösten osalta. Uudistus vahvistaa kokonaisuudessaan kuntien itsehallinnollista asemaa oman toiminnan ja organisaation järjestämisessä. Kuntien toimintavapautta lisää myös vuoden alussa voimaan tuleva valtionosuusudistus ja hallintovaliokunnan käsittelyssä oleva vapaakuntakokeilulain jatko myös osaltaan.

Kunnallislain osittaisuudistus kumoaa nykyisen kunnallislain 50 §:n määräänemistösäännöksen. Kunnan taloutta koskevista asioista päätöksenteko tapahtuisi kunnanvaltuustoissa yksinkertaisella enemmistöllä. Määräänemistösäännöksen merkitys on vähentynyt mm. siksi, että kunnanvaltuusto hyväksyy määrärahat aiempaa suurempina kokonaisuuksina.

Kunnan mahdollisuudet järjestää liiketoimintansa omilla päätöksillään tulevat lainmuutoksen myötä nykyistä väljemmiksi. Kunnan organisaatioon edelleen kuuluvalla liikelaitokselle tulee suurempi taloudellinen liikkumavapaus kuin nykyisin. Liikelaitoksen osalta talousarviossa voitaisiin soveltaa ns. nettoperiaatetta, jolloin talousarvioon otettaisiin ainoastaan toiminnan arvioitu tulos. Kunnanvaltuusto asettaisi liikelaitokselle palvelu-, toiminta- ja tulostavoitteet, mutta liikelaitos voisi itse päättää keinoista, joilla tavoitteisiin päästään.

Kunnallislain osittaisuudistus antaa kunnanvaltuustolle edellytykset kunnanjohtajan irtisanomiseen määräänemistöpäätöksellä. Päätöksen perusteeksi ei edellytetäisi erityisiä syitä, vaan kahden kolmasosan määräänemistön katsottaisiin sellaisenaan riittävästi ilmaisevan luottamuspuolan.

Arvoisa puhemies! Kunnanjohtajan asemaan liittyen hallintovaliokunta keskusteli laajemmin kunnanjohtajan virkasuhteesta ja virkasuhteen määräaikaistamisesta. Valiokunnan enemmistö katsoi, että tämä kysymys liittyy laajemmin kunnan luottamushenkilö- ja viranhaltijajohdon aseman järjestämiseen. Tämä kokonaisuus on perusteellisen pohdinnan ja valmistelun alaisena kunnalliskomiteassa, jonka ehdotusten kunnallislain kokonaisuudistuksesta on määrä valmistua kuluvan vuoden loppuun mennessä. Hallintovaliokunta edellyttääkin, että kunnanjohtajan määräaikaaisuutta koskeva kysymys tulee ratkaista kunnallislain kokonaisuudistuksen yhteydessä, kun päätetään kunnan johtamisjärjestelmän kokonaisuudesta.

Arvoisa puhemies! Käsittelyssä oleva kunnallislain kokonaisuudistus merkitsee myös kunnanhallituksen ja lautakunnan päätösvallan delegointirajoitusten poistumista. Päätösvallan edelledelegointi tulisi lisäksi mahdolliseksi, ja tavoitteena on kaikkineen lisätä kunnan toimielinten itsenäistä vastuuta toimialaansa kuuluvissa asioissa.

Päätösvallan delegointiin liittyen hallintovaliokunta keskusteli ongelmasta, joka liittyy palvelussuhteessa vallitseviin eroihin. Päätösvallan siirtäminen on mahdollista vain virkamiehille, mutta julkisen vallan käyttöä koskevia hallinto- tehtäviä ei voida siirtää työsopimussuhteiselle henkilölle. Järjestelmän keskeisenä perusteluna pidetään palvelussuhteen laadusta johtuvaa erilaista tehtävien hoitamiseen liittyvää vastuuta. Hallitusvaliokunnan saaman selvityksen mukaan parhaillaan onkin selvitettävänä mahdollisuus siirtää tulevaisuudessa kunnissa yhteen palvelussuhteeseen. Valiokunta edellyttää, että tarpeellisen selvitystyön valmistuttua ryhdytään mahdollisimman pian toimenpiteisiin lainsäädännön muuttamiseksi siten, että kunnissa voidaan tulevaisuudessa siirtää tehtävien hoitamiseen liittyvän yhtäläisen vastuun periaatetta noudattaen yhteen palvelussuhteeseen.

Esityksessä ehdotetaan uudistettavaksi kokonaan kuntien yhteistyötä koskevat säännökset. Uusi yhteistoimintalainsäädäntö tarjoaa joustavat mahdollisuudet yhteistoiminnan järjestämiseen kuntien päätösvaltaa ja tahtoa korostaen. Uudistus koskee kuntainliittohallintoa niin, että nykyiset kuntainliittosäännökset korvattaisiin uusilla kuntayhtymäsäännöksillä. Nämä säännökset mahdollistavat kuntayhteistyön hallinnon järjestämisen huomattavasti nykyistä kevyemmällä organisaatiolla kuin kuntainliitossa.

Kuntayhtymän hallinto voitaisiin järjestää yhteistyössä hoidettavien tehtävien kulloinkin edellyttämällä tavalla. Siirtymävaiheessa kuntainliitosten muuttuessa kuntayhtymiksi kuntainliiton perussääntö olisi voimassa kuntayhtymän perussopimuksena, jota ei alisteta valtion viranomaisen vahvistettavaksi. Perussopimuksen sisällöstä ja muuttamisesta päättäisivät kuntayhtymän jäsenkunnat.

Uusilla kuntayhtymäsäännöksillä ei puututa ns. laaja-alueisten pakkokuntainliittojen lakiin perustuvaan aluejakoon. Erikoissairaanhoidossa, kehitysvammaisten erityishuollossa ja seutukaavoituksessa asianomaisten kuntien tulisi edelleen olla jäsenenä vastaavassa kuntayhtymässä. Muutoin yhteistyön organisointi olisi melko vapaata. Kunnan yleiseen toimialaan kuuluvien vapaaehtoisten tehtävien yhteistyössä ei olisi rajoituksia.

Arvoisa puhemies! Valiokunta toteaa, että kansalaisten mahdollisuus saada tietoa päätöksentekojärjestelmästä voi vaikeutua kunnallislain osittaisuudistuksen yhteydessä. Tästä syystä valiokunta korostaa kunnan velvollisuutta tiedottamisessa. Kuntalaisten saatavilla tulee olla tieto siitä, mikä kunnan viranomaisen on toimivaltainen missäkin asiassa.

Valtionosuuslainsäädännön uudistukseen liittyen valiokunta kiinnittää huomiota myös kuntien valvontaan ja katsoo, että uudistuksesta saatavien kokemusten perusteella on tarpeen selvittää valtion kuntiin kohdistaman valvonnan vähentämismahdollisuudet.

Edelleen valiokunta edellyttää kuntien yhteistoimintaan liittyen hallinnon järjestämistä koskevien normien purkamista ja katsoo, että kaikki tarpeelliset kunnallishallinnon järjestämistä koskevat säännökset otetaan kunnallislakiin viimeistään mainitun lain kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Arvoisa puhemies! Hallintovaliokunta kävi keskustelua myös vaalikelpoisuudesta, vaikka kyseinen asiaa ei liitykään käsittelyssä olevaan kunnallislain osittaisuudistukseen. Valiokunta korostaa mietinnössään, että kunnallislakikomiteassa vaalikelpoisuutta koskeva kysymys tulee valmistella huolella osana kunnan hallinnon valta- ja vastuusuhteiden selkeyttämistä.

Käsittelyssä olevaan ehdotukseen sisältyy myös kuntajakolain muuttaminen siten, että kunnan lakkauttamista ja perustamista ei määrättäisi toimeenpantavaksi, jos kunta, jota muutos koskisi, vastustaa sen toimeenpanoa. Nykyisinhan valtioneuvosto voisi päättää asiasta,

jos tärkeän yleisen edun on katsottu sitä vaativan. Kokonaispakkoliitoksia ei kuitenkaan ole tehty vuoden 1975 jälkeen.

Arvoisa puhemies! Hallintovaliokunta pitää käsittelyssä olevaa kunnallislain osittaisuudistusta merkittävänä ja tärkeänä eritoten kuntien nykyisessä taloudellisessa tilanteessa ja samalla valiokunta kiirehtii kunnallislain kokonaisuudistuksen toteuttamista.

Ed. V ä h ä n ä k k i : Arvoisa puhemies! Tämä kunnallislain ja kuntajaotuslain muutosesitys on oikeastaan harvinainen esitys Ahon hallitukselta. Se on sikäli harvinainen, että oppositiolla oli vain vähän, jos ollenkaan, muutosehdotuksia tai edes vankkoja pyrkimyksiä muuttaa hallituksen esitystä. (Ed. Aittoniemi: Kyllä tulee vielä!) Se johtuu kai siitä aika pitkälti, että siitä, kun kunnallislakia viimeksi rukattiin, aikaa on kulunut kovasti. Vuoden 1977 alustahan tämä laki astui voimaan. Se on osoittautunut vanhanaikaiseksi ja on laadittu aivan erilaista maailmaa varten kuin se, missä nyt elämme. Tärkeä on nimenomaan myös ajankohtana se, että uudet muutokset astuvat voimaan ensi vuoden alusta, jolloin uudet valtuutetut oppivat uutta, ettei tarvitse opetella vanhaa ja hetken kuluttua taas uutta.

Myönteistä tämän lakiesityksen pykälissä on joustavuus, jota edustaa delegointi sekä subdelegointi eli jälleensiirtäminen alaspäin päätösvalan kohdalla, kuten myös liiketoiminnan mahdollistaminen entistä laajemmassa mielessä. Myönteistä on jo merkityksellömäksi tulleiden määräänemmistön vaativien päätösten poistuminen. Se on verrattavissa aika pitkälti lepäämäänjättämissäännösten melkein kokonaan kumoamiseen eduskunnassa lakia säädettäessä. Samanlainen jälkijättöisyys on ollut näillä kolmella asialla, jotka tähän asti ovat vaatineet määräänemmistön kunnissa. Myönteistä on myös kunnanjohtajien irtisanomismahdollisuus 2/3:n äänen enemmistöllä, ilman että syytä tai perustetta irtisanomiselle edes tuodaan esille.

Yhteistyömekanismi on myös erinomaisen hyvä, lähinnä kuntayhtymä, sen mahdollisuuden vuoksi, että se antaa kunnille vapaat kädet organisoida hallinto niin kevyeksi kuin mahdollista. Kuntainliitot, joissa liittovaltuustot ovat vuosikymmeniä kokoontuneet pari kertaa vuodessa aterioimaan sekä siunaamaan liittohallituksen päätökset, jäävät historiaan.

Jotain kielteistäkin tietysti uudessa esityksessä on. Sellaiseksi voisin todeta sen, että edes koko

yhteiskunnan kannalta erittäin tärkeissä tapauksissa pakkokuntainliitokset eivät ole käytännöllisesti katsoen mahdollisia sen päivän jälkeen, kun tämä laki on astunut voimaan. En tarkoita sitä, että meidän pitäisi pakkokuntaliitoskierron panna pystyyn jne., mutta kyllä helpompi menettelytapa pakolliseenkin liitokseen pitäisi olla kuin se, että eduskunnassa tehdään asiakohdaksi se laki nimenomaan esimerkiksi Porvoon ja sen maalaiskunnan liittämistä yhteen. Olen vuorenvarma, että silloin populistit pääsevät aika paljon niskan päälle pakkoa vastaan ja käytännössä eivät nämä esitykset menisi eteenpäin. Myös eräät määräykset pakkokuntayhtymän päätöksenteosta osoittavat, että päähallituspuolueella, keskustapuolueella, on pukinsorkka ollut lakiesitystä tehtäessä esillä.

Tätä asiaa käsiteltäessä leimasi hallintovaliokuntaa suurempi uudistus- ja muutoshenki, kuin hallituksen lakiesitys edellyttää. On ollut aika tyypillistä tälle valiokunnalle, että hyväksytään aika lailla pitkälti hallituksen esitys, mutta sen sijaan keksitään uusia asioita, joita haluttaisiin väällä ja vängällä viedä eteenpäin kulloinkin esillä olevan lain yhteydessä. Otetaan suurempi pala kuin mihin hampaat kykenevät ja ilman että olisi valmisteltu aikaisemmin huolellisesti. Kunnalliskomitea edellytti äskettäisessä väliraportissaan, että eri puolilla ja tahoilla yhteiskuntaa keskusteltaisiin niistä aivoituksista, mitä kunnalliskomitea on kertonut tulevan esille kokonaisuudistuksen yhteydessä. Nämä asiat puhuttivat aika pitkälti, nimenomaan nämä asiat. Sanoisin melkein 75—80 prosenttia ajasta, mitä hallintovaliokunta keskusteli, se keskusteli niistä asioista, mitkä eivät olleet hallituksen esityksessä ollenkaan mukana, mutta jotka joskus nähtävästi tulevat kokonaisuudistuksen yhteydessä esille.

Puheenjohtaja ed. Väistö jo eräisiin keskeisiin asioihin kajosikin, mutta olen myös niistä muutaman kommentin ajatellut sanoa.

Nimenomaan siirtyminen yhteen palvelussuhteeseen eli työntekijöiden ja viranhaltijoiden välisen eron poistaminen tuli voimakkaasti esille. Meillähän on tsaarinaikainen järjestelmä. Aika pitkälti puhutaan, että viranhaltijat ovat niin kuin talon omia poikia, kun taas työntekijät ovat talon renkejä. Sitä kuvastaa mm. aikaisemmin se, mistä kyllä on päästy pois, että viranhaltijoille maksettiin palkka etukäteen niin kuin talon pojalle maksetaan, että hän jaksaisi tehdä töitä, rengille takakäteen palkinnoksi siitä, että hän oli tehnyt töitä. Vielä aika lailla henkii tämä sama piirre tässä crossa, ja siitä on kyllä päästävä pois.

Aivan naurettavalta tuntuu esimerkiksi, että kunnallisen liikelaitoksen johtajiin, jotka usein ovat työsuhteisia, delegointisäännöksiä ei voida soveltaa eli antaa päätäntävaltaa, kun sen sijaan kunnanviraston lähetti tai siivoustyöntekijä saattaa olla jossain kunnassa virkasuhteessa ja estettä ei virkasuhteen vuoksi delegoinnille olisi. Sitä paitsi kahteen palvelussuhteen lajiin sisältyy yhteiskunnallista eriarvoisuutta, josta on päästä irti.

Kunnan työntekijöiden ja viranhaltijoiden vaalikelpoisuusasia nimenomaan kunnanhallitukseen oli vahvasti esillä. Tällöin tuotiin esiin ääritapauksia kunnallisen alan historiasta, että jossakin kunnassa, ei kovinkaan kaukana Helsingistä, on ollut jopa enemmistö kunnanhallituksessa kunnan palkkalistoilla olevia henkilöitä. Se on varmasti ääritapaus ja osoittaa huonoa puolueiden, jotka nimeävät ehdokkaitaan hallitukseen, moraalialia ja eettistä näkemystä. Mielestäni on erinomaisen hyvä, että kunnan palkkalistoilla olevia viranhaltijoita ja työntekijöitä on kunnassa hallinnossa, hallituksessa mukana. Heillä on tietämys ja ehkä elävin intressi tämän kuntayhteisön kehittämiseen ja myös toiminnan tehostamiseen, ja tätä kiinnostusta pitäisi käyttää hyödyksi eikä leikata siltä siipiä. Olen toki sitä mieltä, että nykyisen kunnallislain rajoituksia kunnan viranhaltijain ja työntekijäin osalta voitaisiin jossain määrin tehostaa, tehdä rajatummaksi se joukko, joka pääsee kunnan palkkalistoilla olevista hallitukseen, mutta ei niin kuin ääritapauksessa joku professori peräti asiantuntijana vaati, että kukaan, joka nauttii täysiaikaista palkkaa kunnalta, ei saisi olla mukana.

Huomattavaa on vielä, että kunnallislain uudistuksen ja vapaakuntakokeilun perusteella salkut ovat tulossa painavammiksi. Lautakuntien määrä harvenee, ehkäpä joissain tapauksissa kolmeen neljään koko kunnassa. Saman tien delegointisäännösten perusteella myös salkut viranhaltijoilla tulevat raskaammiksi. Minusta luonnollista tietä on nähtävissä, että tuskin kunnan viranhaltijoita niin kovin paljon luottamustehtävät kiinnostavatkaan, vaan heillä on tekemistä siinä omassa salkussa aivan tarpeeksi. Sitä paitsi on muistettava myös, että yhtä vahingollista kuin kunnan palkkalaisten oleminen kunnanhallituksessa on se, että siellä istuvat pankkien edustajat — jokaisessa maaseutukunnassa melkein osuuspankin ja säästöpankin johtava luottamushenkilö, jos ei peräti toimitusjohtaja — erilaiset rakennusliikkeiden omistajat ja johtajat,

etujärjestöt, maatalous- tai ammattijärjestön näkyviä edustajia, yrittäjiä, yhdistysten puheenjohtajia ja suuria maanomistajia, joiden maat sattumalta sijaitsevat lähellä kunnan taajamaa. Aivan yhtä vahingollista on näiden piirien läsnäolo kunnanhallituksessa ja päätösvalta. Tässä mielestäni olisi evästä kunnalliskomitealle. Kyllä maltti ja järki pitää tässä asiassa olla mukana eikä suunnata katseita pelkästään kunnan palveluksessa oleviin.

Sitten tämä kunnanjohtajien asema. Henkilökohtaisesti olen kunnanjohtajan asemasta sitä mieltä, että sen järjestely pitää antaa kunnalle itselleen. Kaikki valta neuvostoilta, sanoi Lenin aikanaan. Olen sitä mieltä, että kunnan tulee saada itse ratkaista valtuustossa, valitaanko meidän kuntaamme kunnanjohtaja määräämätömäksi ajaksi, valitaanko hänet määrääjäksi ja kuinka pitkäksi — neljäksi, kahdeksaksi tai kahdeksi vuodeksi — ja jopa niin kuin komitea kertoi, että voitaisiin myös kokeilla, jos kunta haluaa, saksalaista tai keskieuropalaista pormestariamallia. Sen ääritapauksessa saattaa olla mahdollista, että kunnanvaltuuston ja kunnanhallituksen puheenjohtaja saattaa olla sama henkilö. Mikäli pormestariksi eli kunnanhallituksen puheenjohtajaksi valittu sattuu olemaan valtuuston jäsen, niin hän voisi myös olla puheenjohtaja. Tosin kyllä aika lailla pohjoismaiselle demokratialle vieraalta tuo käytäntö tuntuu.

Komitean keskusteluaiheet -vihkossa, se sininen vihko, mikä meille kaikille on jaettu, tulivat esiin juuri nämä näkemykset, että kunnanjohtajan eli virkamiesjohdon ja toisaalta kunnan toiminnallisen poliittisen johdon suhteita järjestellään komiteassa ja tuodaan perusteltu ja laajamittainen esitys. Pelkkä määräaikaistaminen tässä vaiheessa erillisenä yhtenä piirteenä koko toiminnallisen johdon järjestelyssä on minusta menneen talven lumia. Ne, jotka ovat sitä ajatelleet jo tässä vaiheessa, ovat kunnallisasioissa siinä tilanteessa, missä oltiin jo 1976, jolloin sorvattiin nykyistä kunnallislain uudistusta. Silloin se oli aika lailla kova sana, niin kuin on tapana sanoa. Minusta pelkkä määräaikaisuus on todella aivan pieni osa koko sitä instituuttia, mitä meillä Suomessa ollaan nyt rakentamassa. Sitä paitsi täällä on esitetty, että kunnanjohtaja voitaisiin ottaa vähintään 5 vuodeksi, määräaikaisesti voisi kunta ottaa 10 vuodeksi, kenties 15 vuodeksi. Siinäkään ei ole mielestäni mieltä sen vuoksi, että kyllä se täytyy sopeuttaa valtuustokausiin, koska valtuuston voimasuhteet usein

vaihtuvat ja silloin on kenties hyvä päästä eroon epämieluisasta kunnanjohtajasta.

Minusta tuo uudistus, mikä sisältyy hallituksen esitykseen, että kunnanjohtaja voidaan erottaa, mahdollistaa jopa puolen vuoden tai vuoden määräaikaisen kunnanjohtajan. Kun on havaittu, ettei menesty tehtävässään, voidaan laittaa kävelemään.

Sitten on mitalilla toinenkin puoli. Määräaikaisuus ei välttämättä ole pelkästään hyvä asia. Se saattaa vähentää meidän sinänsä luotettavan karriäärivirkamieskuntamme halukkuutta tulla kunnan johtotehtäviin. Se ehkä synnyttää mielistelyn halun poliittiseen johtoonpäin, tehdään mukavia ratkaisuja ja kuitenkin tiedetään, että lähivuosina kunnissa joudutaan tekemään ikäviä ratkaisuja. Täälläkin salissa on moni haikaillut näinä päivinä mm. virkamieshallitusta, jotta ikävät ratkaisut voitaisiin esittää eduskunnalle. Sama piirre on tässä asiassa. Määräaikaiseksi valittu kunnanjohtaja tuskin kovin mielellään ikäviä asioita valtuustolle esittää, vaikka kunnan etu niitä vaatisi.

Tuon vielä esiin sen, että Suomessa niin syväle juurtunutta asiaa kuin kunnallishallintoa säatelevää lainsäädäntöä pitäisi taiten miettiä ja harkita, ettei käy niin kuin 70-luvun lopulla nykyistä kunnallislakia uudistettaessa, että kunnanjohtajilta riistettiin puheenjohtajuus. En ole löytänyt sellaista kuntaa, jossa ei hyvin voimalisesti luottamushenkilöiden ja virkamiesten taholta olisi todettu, että se oli erittäin suuri huononnuks kunnalliseen hallintoomme. Kuntaa tavallaan lähtee edustamaan mihin hyvänsä neuvotteluun, lääninhallitukseen tai ministeriön piiriin, kolme henkilöä: kunnanvaltuuston puheenjohtaja, hallituksen puheenjohtaja ja kunnanjohtaja, kun aikaisemmin selvittiin yhdellä tai korkeintaan kahdella henkilöllä.

Valtion viranomaisten valvontavalta on vielä asia, johon olisimme hallintovaliokunnassa halunneet jo kiinnittää huomiota, eli kunnallislain 145 §, jossa nyt uskollisena aikaisemmille perinteille on hallitus kirjannut ehdotukseen, että lääninhallituksen tulee pitää silmällä jne. jne., että kunnassa asioita hoidetaan lain mukaan. Onneksi sosialidemokraattien ehdotuksesta mieltään tuli kohta, että valtion valvontaa tulisi vähentää ja kun valtionosuuslainsäädännöstä saadaan kokemuksia, niin eritoten silloin nimenomaan lääninhallituksen osalta. En ole tuntenut mitään mieltä olevan siinä, että kenties äskettäin valmistunut juristi lääninhallituksessa nuorempana lääninsihteerinä kirjoituspyödyän takana

kahden kuukauden virassaolon perusteella olisi pätevämpi tarkkailemaan sitä, hoitaako kunta asiansa taiten ja lain mukaan kuin kenties kymmeniä vuosia tehtävässään harmaantuneet valtuuston johtavat luottamushenkilöt ja virkamiehet. Tähän toivoisi mahdollisimman pian muutosta.

Pidin hyvänä sitä mainintaa vielä kunnanjohtaja-asiasta, että se tuli ponnien muodossa hallintovaliokunnan esitykseen. Mutta mielestäni se ei kuitenkaan vielä riitä. Olemme harkitsemassa pontta kolmannessa käsittelyssä, jossa nimenomaan edellytettäisiin, että kunnalliskomitea viivytyksettä ja mieluummin vuoden kahden sisällä tuo kunnallislain kokonaisuudistuksen kaikilta jäljelle jääneiltä osiltaan käsiteltäväksi eduskuntaan.

Anteeksi, että meni aikaa, mutta viitaten valtiopäiväjärjestyksen 57 §:n 3 momenttiin otin vapauden puhua pitempään.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Vähänäkin puheen sisältö oli varsin odotettu, mutta sen lopussa tuli aika mielenkiintoinen yhtälö, kun hän oli päätnyt siihen, että tulisi esittää vielä ponsi, että yksi kaksi vuotta olisi aikaa antaa kokonaisuudistusesitys. Kun tästä lähdetään liikkeelle eteenpäin, päästäänkin siihen, että ensi valtuustokausi mennään tietysti osittaisuudistuksen kohteena olevalla lailla ja ilmeisesti vielä seuraavaakin. Hän kuitenkin vastustaa sitä, että kunnanjohtaja voitaisiin valita myös määräaikaiseksi, huom! vaihtoehtona myös määräaikaiseksi. Toisaalta hän halusi kuitenkin vapautta, valinnan mahdollisuuksia kuntatasolle.

Minä en voi muuta todeta kuin että niin kauniisti kuin ed. Vähänäkki puhuu ja haikailee menettämänsä kunnanjohtajan valtaa kunnanhallituksen puheenjohtajana, niin kyllä hän on aika ristiriitainen puheissaan.

Ed. V ä h ä n ä k k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täällä ei ole rautalankaa, jota vääntäisi ed. Pulliaille, mutta voin toistaa, mitä sanoin: Olen sitä mieltä, että peruskunnalla pitää olla valta järjestellä kunnanjohtajan asemalla tavalla hyvänsä, määräaikaisesti tai määräämättömäksi ajaksi tai pormestarimallilla. Mutta sanoin, minkä kai ed. Pulliainenkin sallii, myös oman näkemykseni, joka on se, että jos minä olisin valtuustossa päättämässä, miten meidän kunnassamme tai jossakin toisessa kunnassa tehdään, en olisi määräaikaisuuden vaan

määräämättömän ajan kannalla taikka pormestarin kannalla, jos kyvykkäitä henkilöitä, naisia tai miehiä, siihen tulee.

En tiedä, miten ed. Pulliainen tuntee, että olen kokenut tappiokseni, että kunnanjohtajat menettivät äänivaltansa kunnanhallituksen puheenjohtajuudessa, se on henkilökysymys. Minä koin sen sikäli ilahduttavana muutoksena, että sai monesti tahtonsa läpi, mutta ei tarvinnut kantaa vastuuta, niin kuin tarvitsi kantaa siihen asti, kun oli puheenjohtajana.

Ed. V a r p a s u o : Arvoisa puhemies! Pääministeri Harri Holkerin hallitus asetti keväällä 91 kunnalliskomitean uudistamaan kunnallislakia ja muutakin kunnallishallinnon yleistä lainsäädäntöä. Kiireellisimmäksi tehtäväksi komitealle annettiin kuitenkin niiden esitysten tekeminen, jotka on syytä saattaa voimaan uuden valtuustokauden alussa eli ensi vuoden alusta.

Olemme nyt käsittelemässä tätä pientä, osittaisuudistukseksi kutsuttavaa kunnallislain tarkistusta. Laajempi kunnallislain uudistamista koskeva keskustelu käynnistyy täydellä tehollaan vasta sitten, kun komitea on vuoden lopussa jättänyt oman esityksensä koko kunnallislain uudistamiseksi, niin kuin toivomme. Myönteisenä asiana on kuitenkin tässä yhteydessä todettava se, että komitea on jo nyt toimittanut julkisuuteen keskusteluasiakirjan, jossa on esitelty kokonaisuudistuksen keskeisiä kysymyksiä.

Kunnallislain uudistaminen ei ole lähtenyt liikkeelle siksi, että nykyisin voimassa olevassa kunnallislaisissa olisi havaittu joitakin suuria epäkohtia. Kunnallislain uudistaminen on lähtenyt liikkeelle siksi, että kuntien koko toimintaympäristö ja kunnallishallinnolle asetettavat haasteet ovat nyt aivan toiset kuin 70-luvun puolessavälissä, jolloin nykyinen kunnallislaki annettiin. Tarvitsemme siis nykyiseen yhteiskuntaan sopivan lain, joka heijastaa sitä hallintotapaa, joka nyt on vallalla.

Ne näkemykset, jotka vielä vuonna 77 pyrkivät yhtenäistämään kuntien hallintoa ja asettamaan sille tiukat keskusjohtoiset puitteet, ovat nyt auttamatta vanhentuneita. Hallinnossa tarvitaan nyt joustavuutta, kykyä sopeutua nopeisiin toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin, aivan toisenlaista avoimuutta ja vuorovaikutusta kuin ns. kokonaisvaltaisen suunnittelun kulta-aikoina.

Kun tarkastellaan kunnallishallinnon kehityksen pitkiä linjoja, voidaan sanoa, että vasta nyt on kunnallishallinnossa hahmottumassa

selkeä suuntaus kunnallisen itsehallinnon todelliseen toteuttamiseen ja vasta nyt ollaan laajemminkin lainsäädännössä valmiit antamaan kunnille edes hiukkasen lisää omaa harkintavaltaa sen suhteen, miten kunnat oman hallintonsa ja jopa palvelutuotantonsa järjestävät. Valitettavasti vain vieläkin erityislainsäädännössä on taipumus puuttua kuntien sisäisten asioiden järjestämiseen tavalla, joka ei kovin hyvin sovellu yhteen kunnallisen itsehallinnon toteutumisen kanssa. Siitä ovat vielä tämänkin osittaisuudistuksen yhteydessä hyvinä esimerkeinä säädökset pakkokuntainliitoista tai -kuntayhtymistä, niin kuin niitä ensi vuoden alusta kutsutaan.

Nyt käsiteltävänä olevassa pienessä kunnallislain osittaisuudistuksessa esiin nousevat asiat ovat sinänsä melko vaatimattomia. Niiden tarkoituksena on pääasiassa nopeuttaa ja joustavoittaa kunnallista päätöksentekoa ja kunnan hallinnon järjestämistä yleensäkin. Aivan erityisesti uudet esitykset kohdistuvat kuntien yhteistyön kehittämiseen ja monipuolistamiseen. Nykyiset kuntainliittosäännökset kumotaan suurimmaksi osaksi, ja niitä korvaamaan tulevat muutamat kuntayhtymiä käsittelevät pykälät. Uudet kuntayhtymäsäännökset tekevät mahdolliseksi kuntien yhteistyön huomattavasti kevyemmällä sääntelyllä kuin nyt on mahdollista. Nämä ovat sinänsä erittäin tervetulleita uudistuksia, jotka toivottavasti myös auttavat kuntia saamaan nykyiset, aina vain kasvaneet kuntainliittomenonsa kuriin ja kuntayhtymät paremmin hallintaan.

Tässä osittaisuudistuksessa ei vielä puututa kunnalliseen päätöksentekojärjestelmään: valtuuston ja lautakuntien asemaan eikä myöskään kunnan johtamisjärjestelmään yleisesti. Kaikki nämä suuret asiat on jätetty kokonaisuudistuksen yhteydessä toteutettavaksi.

Julkisuuteen toimitetusta keskusteluasiakirjasta olemme voineet havaita, että komitea on perusteellisesti valmistelemassa erilaisten vaihtoehtojen mallien käyttöönottoa päätöksentekojärjestelmää uudistettaessa. Erityisesti tässä pohdiskelussa nousevat esille kunnan luottamushenkilöjohdon ja kunnan virkamiesjohdon asema. Komitea on esittänyt pohdittavaksi jatkossakin sitä, kuka on kunnan poliittinen johtaja. Tähän pohdiskeluun tuodaan aineksia esittelemällä useita mahdollisuuksia ratkaista asia. Ääripäässä voidaan nähdä siirtyminen keskieuropallaiseen pormestarijärjestelmään, jossa kunnallisaalien yhteydessä valitaan myös poliittinen

kunnanjohtaja, pormestari, joka toimii myös kunnanhallituksen ja -valtuuston puheenjohtajana. Toisena päänä on nykyisen kaltainen järjestelmä, jossa kunnanjohtajan asema on kuitenkin ilmeisesti heikentynyt entisestään määräaikaisuuden ja erottamismahdollisuuden myötä.

Valiokunnan enemmistö halusi jättää tämän asian komiteassa rauhassa valmisteltavaksi, jotta keskustelussa voitaisiin tulla esiin hyvin perustelluin kannanotoin ja myös kansainvälisin vertailuin ja kokemuksiin. Vaikka kunnanjohtajan asema on tietysti näin kunnallisvaalien alla useiden mieliä kiihottava yksityiskohta, on se kuitenkin yksityiskohta, joka on tarkkaan harkittava, mutta jolle sinänsä ei ole syytä antaa mitään aivan ylikorosteista merkitystä.

Kunnanjohtajan asema ei sinänsä ole tällä hetkellä kunnallishallinnon keskeisin ja tärkein ongelma. Jos siinä käytännössä joitakin ongelmia on ilmennyt, niin ensi vuoden alussa voimaan tuleva mahdollisuus erottaa epäkelvo kunnanjohtaja valtuuston 2/3:n määräenemmistöllä ratkaisee pahimmat patti tilanteet. Sen sijaan koko johtamisjärjestelmän uudistaminen, mahdollinen siirtyminen luottamushenkilöjohtoon ja sitä kautta selkeään poliittiseen johtoon, mikä automaattisesti johtaa myös kunnanjohtajan viran määräaikaaisuuteen, on kokonaisuus, joka on tuotava pohdittavaksi myös kokonaisuutena kaikki eri vaihtoehdot sisällään pitäen.

Olen tottunut kunnallishallinnossa vaatimaan, että asiat on kunnolla valmisteltu — kunnallishallinnossahan on onneksi valmistelupakko. Minusta olisi omituista, että tässä yhteydessä, kun hyvin tiedetään, että komitea parhailaan valmistelee vuoden loppuun mennessä kokonaisesitystään kunnan johtamisjärjestelmien uudistamiseksi, me ryhtyisimme täällä ottamaan siitä esiin yhden ainoan yksityiskohdan ilman, että juuri sitä on mitenkään hallituksen esityksessä perusteltu, saati että valiokunta olisi siitä edes kuullut riittävästi asiantuntijoita.

Jos me täällä nyt määrittelisimme, että kunnanjohtajan virka voi olla määräaikainen, mutta hänet kuitenkin on valittava vähintään viideksi vuodeksi, me menisimme ottamaan kantaa, jota ei ole mitenkään selvitetty. Mitä varten esimerkiksi viideksi vuodeksi? Jos mennään poliittisiin johtajiin, mitä komitea tulee aikanaan yhtenä vaihtoehtona esittelemään, on aika luonnollisesti sama kuin poliittinen vaalikausi. Mitä varten eduskunnan yleensä tulee ottaa kantaa, kuinka moneksi vuodeksi kunta oman johtajansa ottaa? Minusta se tulee kokonaan jättää kuntien omaan

valistuneeseen harkintaan. Kunnat puolestaan haluavat käyttää tätä harkintaa aikanaan, kun kaikki osatekijät ovat kaikkien päättäjien hyvin tietämiä ja päätösten seurauksetkin voidaan selvitysten valossa hyvin ennakoita.

Minulla itselläni ei ole mitään halua lähteä nyt irrottamaan yhtä pientä yksityiskohtaa tulevasta johtamisjärjestelmien kokonaisarvioinnista ja samalla tahtomattani vaikuttaa siihen, että väli-aikana kuntiin syntyy mahdollisesti kansliapäällikön virkoja, jotka määräaikaisten kunnanjohtajien sijaan itse asiassa pysyvinä korkeimpina päällikkövirkoina johtavatkin kuntia. Silloin me olisimme joutuneet ojasta allikkoon. Näin kävisi myös silloin, kun me viiden vuoden välein haivalsisimme, että katkolla oleva kunnanjohtaja esityksillään kosiskelee kulloisenkin valtuuston enemmistön suosiota ilman, että kuntaan on syntynyt mitään jämerää ja yhtenäistä poliittista johtamisjärjestelmää.

Kunnille on annettava totta kai mahdollisuus määritellä omien työntekijöidensä ja viranhaltijoidensa tehtävät ja määräaikaaisuudet nykyistä huomattavasti paljon väljemmin. Tästä me kaikki olemme toivottavasti samaa mieltä. Toivon kuitenkin, kun me siirrymme uuteen johtamisjärjestelmään, että se tehtäisiin hyvän ja asiallisen valmistelun jälkeen niin, että me kaikki näkisimme, mitä eri järjestelmät tuovat mukanaan. Nykyisessä osittaisuudistuksessa tätä asiaa ei käsitellä lainkaan.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Varpasuo totesi esitelmänsä alkuosassa, että hallinnossa tarvitaan nyt joustavuutta, ja vielä vetosi komitean valmistelutyöhön.

Arvoisa puhemies! Totean juuri sen, että puheen jälkiosan tulisi olla loogisessa seuraamuksessa siitä, mitä alkuosassa todetaan. Ed. Varpasuo tyypillisesti klikkasi välivaiheessa. On aika jännä asia, että aina, kun esitetään sellaisia ratkaisuja, jotka talonpoikaisjärjellä tuntuvat ainoilta mahdollisilta myös kunnalliskomitean työhön viitaten, löytyy seisovan veden vartijoita, jotka sitten selittelevät, että pitää selvittää perusteellisemmin ja perusteellisemmin ja perusteellisemmin, kuitenkin itse esittäen perusteet, miksi juuri näin pitäisi tehdä.

Ed. Varpasuo (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Mielestäni tietysti esittelin erityisen loogisesti sitä vaatimusta, että kun malleja tarkastellaan, pitää olla kaikki keskustelun alla

olevat erilaiset vaihtoehdot pöydässä ja niiden perustelut ja niiden mahdolliset vaikutukset myös nähtävissä. Näin vasta voidaan tehdä kunnollista päätöksentekoa. Ei ole mitään perusteluita esimerkiksi sille ed. Pulliainen esittämälle vaihtoehtoiselle mallille, että kunnanjohtaja pitää valita juuri viideksi vuodeksi, ei minkään näköistä.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ihän vain ed. Varpasuolle muutama näkökohta. Kun ollaan nyt ylimenokausitilanteessa ja ensi vuoden alussa alkaa nelivuotiskausi valittavilla valtuustoilla, vaalithan ovat parhaillaan meneillään, niin silloin viisi vuotta sopii erinomaisen hyvin ylimenokauden ratkaisuksi, kun uudet valtuustot valitaan neljän vuoden kuluttua.

Ed. Varpasu (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En näe mitään loogisuutta siinä, että eduskunnan pitäisi päättää kuntien puolesta, että niiden on valittava kunnanjohtajansa viideksi vuodeksi. Minä haluan kunnioittaa kunnallista itsehallintoa niin, että kunnat saavat tämän asian täysin itsenäisesti ratkaista. Siihen tähtää myös minun vaatimukseni, että asia valmistellaan niin, että tämä on mahdollista.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On vähän vaikeata debatti ed. Varpasuon kanssa, kun juuri nyt halutaan säilyttää kunnallislaki siinä muodossa, että 56 §:n mukaan voidaan kunnanjohtaja valita vain määräämättömäksi ajaksi.

Ed. Varpasu (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On aika mielenkiintoista, kun ed. Pulliainen ei ollenkaan huomaa sitä, että me olemme hyväksymässä 56 §:ää, jossa juuri, kuten äsken ed. Vähänäkki totesi, on esimerkiksi kunnanjohtajan erottamisoikeus kahden kolmasosan valtuustopäätöksellä. Toisin sanoen tämä käytännössä tarkoittaa sitä, että kunnanjohtaja on todella puolen vuoden tai vuoden määräaikainen riippuen nyt siitä, kuinka kunnanvaltuustot haluavat päättää.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä olenkin ajatellut, että ed. Varpasuon täytyy olla, kun hän ajattelee näin, aika karu ajattelultaan, kun hän lähtee tällaiselta irtisanomislinjalta. Se ehkä sopii kokoomuksen nykyprofiiliin oikein hyvin.

Ed. Laakkonen: Arvoisa rouva puhemies! Kunnat ovat halunneet runsaasti lisää itsenäisyyttä ja päätäntävaltaa, ja mm. tällä lailla ne sitä saavat samoin kuin valtionosuus uudistuksella. Lain myötä uudistetaan kuntien ja valtion suhdetta antamalla kunnille lisää päätösvaltaa määrätä omista asioistaan. Samalla kunnille tulee mahdolliseksi parantaa omatoimisesti myös talouttaan.

Merkittävimpiä kohtia laissa on määränemismistösäädösten poistaminen, eli me siirrymme lain myötä kunnissa enemmistöparlamentarismiin. Asiantuntijoiden mielestä määränemismistöasiat ovat menettäneetkin pitkälti merkitystään. Eräs asiantuntija sanoi näinkin, että kunnissa ei ole enää jaon vaan purkamisen aika. Määränemismistösäädösten poistaminen aiheuttaa myös joitakin ongelmia. Esimerkiksi kunnissa, joissa yksi puolue jo muodostaa yksinkertaisen enemmistön, yksi puolue voi lähes yksin päättää kunnan asioista.

Yksi uusi määränemismistöasia on tullut mukaan eli kunnanjohtajan erottaminen kahden kolmasosan enemmistöllä, ja tämä on tervetullut uudistus. Itse olisin kuitenkin ollut valmis menemään niin pitkälle kuin ed. Pulliainen lakialoitteessaan. Olisin ollut valmis siihen, että valtuusto voisi valita kunnanjohtajan joko määräämättömäksi ajaksi tai vaikka viideksi vuodeksi. Itse perustelisin viittä vuotta sillä, että jos kunnanjohtaja palkataan, niin toki on mielekästä palkata hänet vähän pidemmäksi aikaa, esimerkiksi viisi vuotta olisi hyvä aika. Jos sitten havaitaan, että kunnanjohtaja ei olekaan hyvä eikä toimi kunnan etujen mukaisesti, uudella lailla, jossa tulee kahden kolmasosan määränemismistöllä erottaminen, hänet voitaisiin sitten erottaa.

Lakiin sisältyy myös liikelaitosten nettobudjettointi, mikä on myös hyvä asia. Jotkut valiokunnan kuultavina olleet asiantuntijat olivat myös sitä mieltä, että liikelaitosten yhtiöittämisessä on menty joskus liian pitkälle, pois kunnallisen kontrollin piiristä.

Lailla lisätään kuntien yhteistyömahdollisuuksia. Kuntainliitoista tulee lain myötä kuntayhtymiä, ja kuntayhtymän voi perustaa melkein minkälaisen asian ympärille hyvänsä. Tämä mahdollisuus parantaa kuntien taloudellisuutta. Kuitenkin lakiin sisältyy vielä se, että on ns. pakkokokoumlumisia, esimerkiksi sairaanhoitoliitot jäävät olemaan vielä voimassa.

Poliittisesta edustavuudesta olisin halunnut mainintaa lakitekstiin. Yleisperusteluissa siitä kahdessakin kohdassa mainitaan mm. näin: "Jos

poliittinen edustavuus on jonkin toimielimen osalta sovittu toteutettavaksi, tulisi se pyrkiä toteuttamaan kunnallisvaalilain mukaisen suhteellisuusperiaatteen pohjalta." Tämän olisin halunnut ihan lakitekstiin juuri siihen kohtaan, jossa puhutaan perussopimuksen sisällöstä. Valiokunta ei sitä halunnut sinne kuitenkaan laittaa. Tällä olisi turvattu pienten puolueiden poliittinen edustavuus. Nyt se jää päätettäväksi siinä perussopimuksessa, joka laaditaan kunta-yhtymää perustettaessa.

Normien purku on sekä hyvä että huono asia. Kunnat saavat normien purkamisen kautta lisää päätäntävaltaa, mutta normien purku esimerkiksi kelpoisuusehtojen väljentämisessä voi heikentää palvelujen tasoa. Normien purku on paikallaan edellyttäen, että turvataan peruspalvelujen tasapuolinen saatavuus eli niitä ei saisi heikentää normien purun kautta.

Valiokunnassa keskusteltiin paljon kunnanhallituksen jäsenten vaalikelpoisuudesta. Ongelmia on nähty mm. sikäli, että kunnan viranhaltija voi olla kunnanhallituksen jäsenen ominaisuudessa oman esimiehensä esimies ja valvoja, mikä ei tunnu oikealta. Jos jollakin kunnanhallinnon sektorilla on hyvin runsas edustus kunnanhallituksessa, voi tämän alan asioiden hoitaminen ja läpi vieminen vaikeutua, jos he eli nämä henkilöt näin päättävät.

Valiokunnassa haluttiinkin saada maininta mietintöön, että asioiden valmistelussa mukana olevat eivät saisi olla vaalikelpoisia kunnanhallitukseen. Kuitenkin sieltä poistettiin tämä maininta. Mutta toivon, että kunnallislain kokonaisuudistuksen yhteydessä tähän otetaan voimakkaasti kantaa.

Arvoisa rouva puhemies! Kunnallislain osauudistus on hyvä uudistus, ja sitä on paljon odotettu. Kuitenkin on aiheellista myös pelko, että vähemmistöryhmien edut kunnissa eivät tule tarpeeksi hyvin huomioitua, koska kunnissa on hyvin vaikea taloudellinen tilanne tällä hetkellä. Niin valtionosuusuudistus kuin kunnallislain osauudistus perustuvatkin luottamukseen, että kunnan päättäjät ovat niin fiksuja, että päätöksenteossaan huomioivat myös vähemmistöryhmien edut eivätkä pelkästään toimi taloudellisten arvojen pohjalta.

Ed. Väistö (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Laakkonen otti esille kunnanjohtajan määräaikaisen valinnan. Hän perusteli puheenvuorossaan viiden vuoden määräaikaa hyvänä kunnanjohtajan valinnalle.

Joutuu kysymään, voidaanko tällaisessa tilanteessa, jolloin kunnanjohtaja on valittu määräajaksi, hänet uuden kunnallislain osittaisuudistukseen sisältyvän erottamismenettelyn mukaisesti kesken määräajan erottaa. Miten on kunnanvaltuuston kahden kolmasosan enemmistön käyttö sellaisissa tilanteissa, joissa kunnanjohtaja todella on valittu viideksi vuodeksi? Joudutaanko tällaisessa erottamistilanteessa, luottamuspulatilanteessa, maksamaan kunnanjohtajalle koko viiden vuoden palkka eli ajaudutaan tilanteisiin, joita nyt yrityselämässä on ollut: kultaisia kädenpuristuksia?

Minusta olisi nykyisessä tilanteessa parasta, että selkeästi jätettäisiin kuntien johtamisjärjestelmien ja sekä virkamies- että luottamusjohdon keskinäisten suhteiden valmistelu ja uudistuksen valmistelu kunnalliskomitean huooleksi. Tietysti on syytä edellyttää, että tältä pohjalta hallitus antaisi mahdollisimman pian kokonaisuudistusta koskevan esityksen eduskunnalle.

Ed. Laakkonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Näkisin, että tilanne on ihan sama, olipa kunnanjohtaja valittu määräämättömäksi ajaksi tahi viideksi vuodeksi. Hänet voidaan uuden lain perusteella erottaa, jos kaksi kolmasosaa valtuutetuista on sitä mieltä. Näin minä ajattelisin, että asia on.

Nyhtämällä määräämättömyys- tai määräämättömyysasia jää kunnalliskomitean pohdittavaksi, mutta henkilökohtaisesti olisin toivonut, että se olisi jo nyt jäänyt kunnanvaltuuston päätettäväksi, kun lailla muutenkin annetaan kunnalle lisää päätösvaltaa.

Ed. Aittoniemi: Arvoisa puhemies! SMP:n eduskuntaryhmä vastusti määräänemistösäännösten purkamista valtakunnallisella tasolla, ja jälkepäin olemme huomanneet, että täällä on haikailtu eduskunnassa aivan hiljattainkin vanhojen säännösten perään, jotka myytiin jonkinlaisessa ponsitehtailussa aikanaan hallitusenemmistölle.

Nyt kuntien osalta on aivan sama asia, ja erityisesti kun valtionosuuslainsäädäntö muuttuu ensi vuoden alusta ja kunnat saavat kovin vapaat kädet harkita asioita, tilanne saattaa olla vähän samanlainen kuin vuonna 1986, kun rahamarkkinat vapautuivat, eli siitäkin on ollut vähän tuskallista jälkiseurauksia meille. Samalla tavalla kuin vapautuu päätöksenteko myös valtionosuusuudistuksen kautta ja yhteiskunnan ohjailu vähenee, niin juuri nyt tarvittaisiin erityi-

sesti vähemmistön suojaksi ja tiettyjen ryhmien puolustamiseksi määrävähemmistö säännöksiä.

Tästä syystä me emme myöskään kunnallisella tasolla tule hyväksymään tätä muutosta, hallituksen esityksen 50 §:ää ja siihen liittyen tietysti 11 §:n muutoksia. Koska meillä ei ole hallintovaliokunnassa edustajaa, niin me joudumme tekemään muutosehdotukset yksityiskohtaisessa käsittelyssä 11 ja 50 §:ään nimenomaan määräänemistösäännösten purkamista vastustaen.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

3) Ehdotukset laeiksi maatalouden tutkimuskeskuksesta annetun lain muuttamisesta ja valtion maatalousteknologian tutkimuslaitoksesta annetun lain kumoamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 146
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 14

Ensimmäinen varapuhemies:
Käsittelyn pohjana on maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 14.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

4) Ehdotus laiksi perhe-eläkelain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 125
Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan mietintö n:o 26

Ensimmäinen varapuhemies:
Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan mietintö n:o 26.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies:
Eduskunnan seuraava täysistunto on tänään kello 19.35.

Täysistunto lopetetaan kello 19.25.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen